

Posudek vedoucího bakalářské práce:

Alžběta Kopečková, Vliv průmyslového rozvoje Verneřic v letech 1750-1809 na míru ilegality ve farnosti,

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Praha 2024.

Bakalářská práce Alžběty Kopečkové se věnuje otázce, nakolik se rychlý rozvoj manufakturního podnikání v severočeských Verneřicích v poslední čtvrtině 18. století promítnul do místní úrovně ilegality. Vychází při tom z předpokladu, že přítomnost textilní manufaktury a posléze i mechanické přádelny, o jejichž vznik a rozvoj se zasloužil podnikatel Johann Joseph Leitenberger, podněcovala vyšší migraci a rozvolňovala tradiční patriarchální ráz trhového městečka; to se teoreticky mohlo odrazit na růstu podílu nemanželských dětí, k němuž mohli nemalou měrou přispívat početní zaměstnanci verneřických manufakturních provozů (analogicky průmyslovým oblastem severních Čech kolem poloviny 19. století, kde se vysoká míra ilegality připisuje právě početné vrstvě textilního dělnictva).

Práce je založena na studiu matrik narozených a využívá jednak kvantitativní postupy historicko-demografické analýzy, jednak metodu kvalitativního rozboru matričních záznamů, když sleduje sociální a místní původ matek nemanželských dětí. Opírá se o relevantní literaturu, jejíž znalost autorka prokazuje jak v kapitolách, pojednávajících o fenoménu ilegality a rozvoji manufakturního podnikání ve Verneřicích, tak v oddílech, kde se věnuje samotnému rozboru matričních zápisů, jejich vyhodnocení a zasazení výsledků do širšího kontextu českých zemí.

Je třeba zdůraznit, že práce Alžběty Kopečkové výrazně převyšuje průměrnou úroveň prací, obhajovaných na bakalářském studiu a bez problémů by mohla aspirovat na práci magisterskou. Předložený text je inteligentní, věcný, přesný a založený na velmi solidní orientaci ve studovaném problému i v širším historickém kontextu. Autorka výborně zvládla heuristickou rovinu věci (včetně nesnadného osvojení si paleografických dovedností, bez nichž by byla kvalitativní analýza neproveditelná), náležitě uplatnila vhodné metodické postupy při vyhodnocení získaných poznatků a svá zjištění přiměřeně a patřičně opatrně interpretovala. Přestože se při povrchním pohledu může zdát, že růst ilegality prokazuje souvislost s nárůstem manufakturního podnikání, autorka se sympaticky zdržuje vyslovovat jednoznačné závěry. Už proto, že porovnání verneřického podílu nemanželských dětí ve sledovaném šedesátiletí s jinými lokalitami ukazuje, že vcelku vysoká míra ilegality koncem sledovaného období nebyla ojedinělá a odpovídá podílu nemanželsky narozených v jiných severočeských lokalitách (Ústí n.L., Žitenice). V nich sice v této době žádná velká koncentrovaná manufaktura nepůsobila, ale spadají do oblasti, kde významnou roli v obživě lidí hrálo domácí řemeslo (zejména předení) a zapojení místního obyvatelstva do rozptýlené manufaktury, a kde (stejně jako ve Verneřicích) naprosto převažovalo německojazyčné obyvatelstvo. Podíl nemanželsky narozených dětí začal ve stejné době růst i na celozemské úrovni a lví podíl na tom měly právě průmyslově se rozvíjející regiony českých zemí. Tyto okolnosti si autorka plně uvědomuje.

V celém textu jsem našla jen mizivé množství věcných chyb, které navíc mají patrně spíše charakter překlepů: 1) studie Pavly Horské o vlivu nemanželských porodů na vývoj plodnosti sice vyšla v roce 1980, ale nikoliv v Historické demografii, ale v časopise Demografie; 2) místo o 80. letech 18. století se na jednom místě mluví o 80. letech 19. století (s.15); 3) J. J. Leitenberger se pochopitelně neoženil v roce 1958 (s.16), nýbrž v roce 1758.

Z hlediska terminologického je text práce zpravidla přesný, objevilo se jen několik drobností: 1) na s.13 se mluví o „míře osob v definitivním celibátu“ (adekvátní by však bylo hovořit o počtech nebo podílech), 2) pro dobu Leitenbergerova působení ve Verneřicích ještě není vhodné užívat výrazu Rakouské císařství (císařský titul byl do Rakouska přenesen až

1804), lepší by bylo mluvit o Rakousku, nebo Habsburské monarchii; 3) v pasáži, kde se přibližuje postavení podruhů v domě, se o hospodáři mluví jako o nájemníku (s. 35), přičemž adekvátnější by bylo užít výrazu „držitel usedlosti“ nebo jednoduše „hospodář“.

Poslední věc, kterou lze vůbec vytknout, je ne zcela pozorná závěrečná redakce textu, které neunikly některé stylistické chyby. Text má obecně velmi dobrou stylistickou úroveň, ale čtenář narazí na pár případů chybějícího větného přísudku, vyšinutí z větné vazby nebo špatně užitých předložkových vazeb (např. str. 8, 14, 17, 31).

Jako námět pro debatu uvádím dva body, na něž je možno u obhajoby reagovat: 1) Při studiu původu a rodinného stavu matek nemanželsky narozených dětí se ukázalo, že naprostá většina z těchto žen byla svobodná. Nicméně ve zkoumaném vzorku se našel i případ vdovy a v souvislosti s tím autorka vyslovuje předpoklad, že tato vdova mohla být v době narození nemanželského dítěte starší než svobodné matky. Je však tato úvaha pro sledovanou dobu adekvátní? 2) Kolísání celkového počtu narozených ve sledovaném období autorka spojuje s krizovými momenty (hospodářský regres, hladomor, válečné kampaně), a to s vhodným vysvětlením, že krize na společenské a hospodářské úrovni vedla k omezování sňatků a růstu sňatkového věku, což se následně odrazilo v poklesu porodnosti (s. 30-32). Lze zjištěné kolísání ilegitimity vysvětlovat stejnými faktory, jen obráceně (tj. když dochází ke krizím, rodí se nemanželských dětí více)? Lze říci, že byť se celková porodnost dočasně snižuje, jsou chybějící legitimní porody do jisté míry kompenzovány mimomanželskými porody?

Vzhledem k výše řečené chvále ráda doporučuji práci Alžběty Kopečkové k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako výbornou.

Praha, 13.9.2024

Markéta Pražáková Seligová, PhD.